

Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızca Kotormosu Menen İsimli Mealin Tanıtımı ve Çeviribilim Açısından İncelenmesi *

MÜRSEL ETHEM
murselethemoglu@yahoo.com

Öz

Kırgızistan'da İslami ilimler sahasında yapılmakta olan çalışmalar daha yeni gelişmektedir. Kırgızistan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülkede İslamî ilimlerle ilgili kitaplar bağımsızlık öncesine göre daha çok yayınlanmaya başlamıştır. Bu çerçevede Kur'an'ın Kırgızca'ya tercüme edilmesi yönünde çabalar da gündeme gelmiştir. Aslında daha önceden bu yönde çabalar olmuşsa da, bunlar Kur'an'ın doğrudan Arapça metninden değil, Rusça tercümesinden hareketle gerçekleştirilmiştir. Geçtiğimiz yıllarda bir heyet tarafından Arapçası esas alınarak tercüme edilen ve Erkam Yayınları tarafından yayımlanan Kırgızca bir meal bu noktada dikkat çekmektedir. Dini bir hizmet olarak Kırgızistan'da ücretsiz olarak da dağıtılan bu meal, iyi niyet taşıyan bir faaliyet olmakla birlikte, çeviri konusunda bazı hatalarla malüldür. Bu makalede, Kırgızistan'daki Kur'an çalışmalarına bir nebze katkı sunmak amacıyla söz konusu meal tahlil edilmekte ve ihtiva ettiği bazı yanlışlıklara dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tercüme, Çeviribilim, Anlam, Bağlam, Tefsir, Kırgızca.

Abstract

Introduction and Evaluation of a Kyrgyz Translation of the Qur'an: *Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızca Kotormosu Menen*

Studies in the field of Islamic sciences in Kyrgyzstan have started recently. After Kyrgyzstan gained independence in 1991, much more works on Islamic studies have been published in the country than ever before. During this new period, much effort has been made towards making a Kyrgyz translation of the Qur'an. Although there were attempts to that end before, those translations were made not directly from the Arabic original but from the Russian translations of the Qur'an. In this sense, a new Kyrgyz translation, which was prepared by a committee based on the Arabic text and recently published by Erkam Yayınları in İstanbul, deserves special attention. This translation, which is distributed in the name of religious services, is an activity undertaken out of good will; however, it contains many errors in terms of translation. This study thus offers a brief introduction of this translation and a linguistic analysis and points out to translation mistakes with a view to contributing to the Qur'anic studies in the country.

Keywords: Qur'an, Translation, Translation Studies, Meaning, Context, Exegesis, Kyrgyz language.

* Bu çalışmamı, merhum hocam Prof. Dr. Salih Akdemir'e ithaf ediyorum.

Genel Düşünceler

Kur'an-ı Kerim'in Sovyet Rusya çatısı altına girmeden önceki döneme ait Kırgızca çevirisi bulunmamaktadır. Bağımsızlık yitirdikten sonra Kırgızistan'da İslam hakkında bilgilenmeler, Rusça literatür vasıtasıyla olmuştur. Ancak bağımsızlıkla birlikte ülkede dine yönelik çok ciddi bir eğilim tezahür etmiştir. Bu, özellikle 2000'li yıllardan itibaren neşriyat alanında da kendini göstermeye başlamıştır.¹ Son dönemlerde ise Kırgızca Kur'an mealinin oluşmasına yardımcı olabilecek makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri yazılmaktadır.²

Kırgızistan'da başlangıçta meal çalışmaları yapanların ayetlerdeki manayı daha iyi anlamak için Rus müstehrikler tarafından tercüme edilen meallere müracaat ettikleri bir vakıdır. Bu yüzden Kur'an'ın Kırgızca yapılan ilk mealinin Arapça'dan değil de Rusça yayımlanan meallerden yapıldığı bilinmektedir.³ Şunu da belirtmek gerekir ki haliyle herhangi bir alanda yapılan ilk çalışmalar o sahada ilk olmalarından dolayı birtakım hataları ve eksiklikleri içermektedir. Ancak daha sonraki çalışmalar kendinden önceki birikimin üzerine inşa edileceği için, o sahada yapılan çalışmaları bir adım öne götürebilecektir. Buna binaen, Kırgızistan'da yayımlanan en son meallerden birini inceledik ve konuyla ilgili yaptığımız tespitleri okura göstermek istedik.

Makalemizin konusu, *Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızca Kotormosu Menen* (*Kutsal Kur'an: Kırgızca Meal*) isimli eserin tanıtımı ve incelemesi olacaktır. Eserin Kırgızca adı şöyledir: *Ыйык Куран: Маанилеринин Кыргызча Котормосу Менен*. Meal dört kişiden oluşan bir heyet tarafından hazırlanmıştır: Абдышүкүр Исмаилов, Дүйшөн Абдыллаев, Садикакас Доолов, Садык Гавай. Bu meal, Erkam Matbaası tarafından 2006 senesinde İstanbul'da yayınlanmıştır.⁴

¹ Gülden Sağol Yüksekaya, "Kur'an-ı Kerim'in Kırgızca Çevirileri," *Turkish Studies* 9:9 (2014), s.32. Konuyla ilgili ayrıca bkz. Vahit Göktaş, "Kırgızistan'da Dini Yayınlar," *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 54:2 (2013), s.99-112.

² Örneğin bkz. Erkinbek Kunduzov, "Kırgızcadaki Arapça Kelimeler ve Bunların Arapça Öğrenimindeki Yeri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006). Ayrıca bkz. İlayetulla Azimov, "Kur'an'daki Deyimler, Kırgızca Karşılıkları ve Arapça Öğretiminde Kullanımı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2012); Azimov, "Kurandagi Frazeologizmdedi Kırgız Tiline Kotoruu Maselesi," *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Dergisi* 16-17 (2012), ss.53-57.

³ Bkz. Ernis Tursunov, *Kur'an* (Bişkek: Kırgızistan Yayınları, 1991), s.4. Bu meal Ernis Tursunov tarafından Rusçadan Kırgızca'ya yapılan çeviridir.

⁴ Eser hakkındaki bilgilerin Türkçe okunuşu: *Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızca Kotormosu Menen*, terc. Abdışşükür İsmailov ve diğerleri (İstanbul: Erkam Matbaası, 2006).

Kırgızistan’da yayımlanan mealler arasında incelemeye aldığımız bu eserin diğerlerinden farklı birkaç önemli özelliği bulunmaktadır. Bu mealin farklı olan yönlerini burada zikretmek istiyoruz:

- Öncelikle bu meal bir heyet çalışmasıdır.
- Kırgızistan’da 2006 yılında, en son yayınlanan Kur’an meallerinden birisidir.
- Bu meal Kırgız halkının kolay ulaşabileceği en yaygın meallerden birisidir.
- Mealın okur tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için gerektiğinde dipnotlarla açıklamalar yapılmıştır.
- Ayetler çevrilirken geniş bir tefsir literatüründen istifade edilmiştir.
- Mealın yayımlanması için Kırgızistan Müftülüğünden resmi onay alınmıştır.
- İncelediğimiz meal, Kırgızistan’da ücretsiz dağıtılmaktadır.

2006 yılında yayımlanan bu meal yukarıda da belirtildiği üzere, Kırgızca mealler arasında en yaygın olanlardan biridir. Surelerin başında, her surenin ismi Kırgızca transkripsiyon edilerek yazılmış, ayrıca dipnotta o surenin ne anlama geldiği açıklanmıştır. Bu mealı okuduğumuzda akıcı ve hedef dil odaklı olduğunu, bununla beraber bazı yerlerde kaynak dile bağlı kalmak kaygısıyla lafzî tercümenin de esas alındığını tespit ettik.

İncelediğimiz mealin giriş kısmında hem İslam dünyasında hem de Kırgızistan’da meşhur olan tefsirler kaynak olarak kullanılmıştır.⁵ Mütercimler, mealin sonunda bu çalışmayı hazırlama gerekçelerini ve izledikleri prensipleri kısa bir açıklama ile anlatmışlardır. Bu açıklamada Kur’an’ın sıradan bir kitap olmadığına, kendine has bir üslubunun ve belağatinin bulunduğu dikkat çekilmektedirler. Daha sonra “Bununla beraber Kur’an tercüme edildiğinde Arap dilinin özelliklerinin aktarılmasında zorluklar ve eksiklikler meydana gelmektedir” ifadesi kullanılmıştır.⁶ Açıklamalarına şöyle devam etmektedirler:

Bu hem üzücü hem de korkutucudur. Çünkü bu Kutsal Kur’an’ın manasını değiştirmeye denktir. İşte bundan dolayı geçmiş âlim ecdadımız Kur’an’ı başka dillere tercüme etmeye karşı çıkmışlardır ... Bizim tarihimizde de

⁵ 1. Kutsal Kur’an (Kur’an-ı Kerim); 2. Celâleyn tefsiri, 3. en-Neseft tefsiri, 4. el-Beydâvî tefsiri, 5. eṭ-Ṭaberî tefsiri, 6. el-Begâvî tefsiri, 7. *Şafvetu’r-Tefâsîr* tefsiri, 8. İbn Keşîr tefsiri, 9. *Tefsîru’l-Kerîmi’r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi’l-Mennân*, 10. Znaçenie i smisl korana, 1-4 cilt, ‘Abdusselâm el-Mansî ve Sumeyye Muhammed el-’Affîf. Bkz. *Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızça Kotormosu Menen*, s.610.

⁶ *Iyık Kuran*, s.605.

Kur'an'ı iyi bilen âlimler mevcuttu. Fakat “*takva*”larından dolayı bu işi yapmamışlardı. Meselenin bu hassas yönü bizi de tercüme faaliyetinden alıkoyacaktı; ancak aşağıda verdiğimiz nedenlerin bizi bu meali yapmaya mecbur kıldığını söyleyebiliriz:

1. Allah'ın kitabına hizmet etmek.
2. Kur'an'ı anlamayan, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-munker'den (iyiliği emretmek ve kötülükten men etmekten) habersiz hayatlarını sürdüren birçok insanın bulunması. Halbuki iyiliği emretme ve kötülükten men etme görevi her Müslüman için farzdır.
3. Daha önceki çalışmalarda çeviriye Kur'an'dan olmayan sözlerin dâhil edilmesi. Bundan dolayı biz her bir ayeti Arapça nüshasından aktarmaya çalıştık, yeni bir kelime eklemedik. Açıklamaları ise metne dâhil etmeden aşağıda vermeye çalıştık. Elbette biz de bir insanız. Hatalarımız varsa bize bildirmenizi ve yapıcı fikirlerinizi ümitle beklemekteyiz.
4. Kutsal Kur'an tercümesinin (meal) artık sıradan bir ticaret işine dönüşmüş olması.
5. Bu kutsal görevde heyetle çalışmak. Bu kutsal görevi yerine getirirken heyetle çalıştık ve bunun faydasını gördük. Bundan dolayı birliğe ve beraberliğe davet ederek hareket etmeye çaba gösterdik.⁷

Görüldüğü gibi ilim heyetinin hedeflediği prensipler ve yaklaşımlar takdire şayan görülebilir. Fakat üzülerken ifade etmemiz gerekir ki hâlâ bazı araştırmacılar tarafından “Kur'an'ın icazı”, başka dile tercüme edilemeyeceği düşüncesiyle açıklanmaktadır. Kur'an'ın icazı ile Kur'an'ın tercümesini birbirine karıştırmaktadırlar. Hâlbuki Kur'an'ın icazı meselesi ile Kur'an'ın tercüme edilebilirliği birbirinden farklıdır. Elbette ki Kur'an'ı bir dile tercüme etmek onun bir benzerini getirmek demek değildir.

Çeviri İncelenmesinde Uyulacak Yöntem

Daha önce yaptığımız çalışmalarımızda birçok meali inceleme imkânımız oldu.⁸ Söz konusu mealleri incelerken tercüme ve çeviribilim açısından var olan olumlu veya olumsuz yönlerini tespit ettik. İncelediğimiz meallerde, yapılan hataların hemen hemen benzer olduğunu gördük. Bunun sebeplerinin ise a) “meal çalışmalarında birbirinden yararlanma ve

⁷ *Iyık Kuran*, s.605.

⁸ Burada doktora tezimizi zikredebiliriz: Mursal Atamov, “Rus Dilinde Yayınlanan Kuran'ı Kerim Çevirilerinin Çeviribilim açısından İncelenmesi (Başarılı Bir Rusça Kur'an Çevirisinin Oluşturulmasına Katkı),” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013). Bunun dışında لَعَلَّ (*le'alle*) edatını incelediğimiz bir makalede de birçok meali ele alıp inceledik: “Kur'an-ı Kerim'de “لَعَلَّ – Lealle” Edatının Kullanılışı ve Anlamları,” *Diyanet İlmî Dergi* 29:3 (2013), ss.77-94.

etkilenme”; b) “Kur’an tercümelerinde yöntem sorunu⁹ olduğunu söyleyebiliriz.

Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızça Kotormosu Menen adındaki Kırgızca meali incelerken kendimize bir yöntem belirledik. Bazı bölümleri baştan sonuna kadar okumakla beraber, ağırlıklı olarak yanlış anlaşılan, mütercimlerin çeviribilim yönünden düştükleri hatalar ve bu hataların tekrarlandığı yerlere baktık. Böylece sistematik olarak meali inceledik ve bazı tespitlerde bulunduk.

Bu mealde Kur’an mealinde yapılan yaygın hatalardan bazıları şunlardır:

- A. Kur’an’ın sözlü metin oluşu gerçeğinin göz ardı edilmesi,
- B. Kelimelerin anlam değişikliğine uğramaları hakikatine dikkat edilmemesi,
- C. Konu bağlamının dikkate alınmaması,
- D. Kur’an-ı Kerim’in kendisine has bazı dil özelliklerinin var oluşunun farkında olunmaması.

Çalışmanın bu kısmında, yukarıda zikrettiğimiz dört esas üzerinde durarak örnekler eşliğinde bazı tespitlerde bulunmak istiyoruz.

A. Kur’an’ın Sözlü Metin Oluşu

Sözlü bir metinde, muhatap dinleyicidir. Sözlü hitaptaki anlam, dinleyici hesaba katılmadan şekillenmez. Bu tür metinlerde anlam genellikle ibarenin sınırlarını aşar. Bundan dolayı sözlü hitaplarda, o anda içinde bulunan bağlamın önemi telaffuz edilen sözlerin önemi kadardır. O sözün “kim tarafından” söylendiği, “kime” söylendiği, “nerede” söylendiği, “ne zaman” söylendiği ve “niçin” söylendiği anlamın belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Eğitim öğretim hayatında, eserlerde, dergilerde ve tamamen yazıda kullanılan dil ise “yazı dili”dir. Yazınsal bir metinde anlam genellikle okuyucudan bağımsızdır. Dolayısıyla anlam cümlelerin sınırları içerisinde teşekkül etmek durumundadır. Anlatılmak istenilen şey belli bir mantıksal dizgi içerisinde, bir bütünlük gözetilerek, giriş, gelişme ve sonuçtan oluşan bir kurgu içerisinde, mümkün olduğu ölçüde anlam boşluğu bırakılmadan anlatılır. Çünkü “okuyucu” sadece bir metinle karşı karşıyadır. Her şeyi metnin sınırları içerisinde anlamak durumundadır. Bu yüzden yazınsal/ kitabî metinlerde anlamın belirlenmesinde metin dışı unsurlara pek fazla ihtiyaç duyulmaz.

⁹ Konuyla alakalı bkz. Halil Hacımüftüoğlu, *Kuran Tercümelerinde Yöntem Sorunu* (İstanbul: İz Yayınları, 2008).

Kur'an'ın “sözlü metin” oluşunu son derecede önemseyen merhum hocam Salih Akdemir şöyle bir açıklama yapmaktadır:

“Şu halde başarılı bir Kur'an çevirisi, onun bu sözlü metin olma özelliğini göz önünde bulundurmamak suretiyle, bu durumun yol açtığı kapalılıkları gidermek üzere tarihi arka plana inmek, orada olayları sanki yaşıyormuşçasına belirlemeye çalışmak ve sonuçta gerekirse yeni bir metin inşa etmekle mümkün olur. Eğer ayetlerin inişine neden olan tarihi arka plan belirlenmeyecek, yani tarihi bağlam kurulamayacak olursa, salt Arapça bilgisi ile inen ayetleri doğru olarak anlayabilmek asla söz konusu olamaz.¹⁰

Şimdi, incelediğimiz mealden bir örnek vermek istiyoruz. Bağlamı bilen ve aynı zamanda kendisi de bağlamın bir parçası olan dinleyicinin rahatlıkla anladığı bir konuşma yazıya aktarıldığında, bu konuşmanın, bağlamın dışında olan ve bağlamı bilmeyen “okur” tarafından anlaşılamayan yahut yanlış anlaşılan kısımları olabilir. Aynı durum Kur'an metninin anlaşılması hususunda da söz konusu olabilir:

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Аллах жолунда (мал-мүлкүнөрдү) сарптагыла. Өзүнөрдү өз колуңар менен отко таштабагыла. Чындыгында, Аллах – жакшылык кылуучуларды жакшы көрөт.¹¹

Tercümesi: Allah yolunda (mal-mülkünü) sarf edin. Kendinizi, kendi elleriniz ile ateşe atmayınız. İyilik edin. Muhakkak ki Allah – iyilik yapanları sever.

İstanbul gazvesinde Müslümanlardan bir zat, şehrin surları içinde güvenlik içerisinde bulunan Rumlar üzerine açıktan hücum etmiş, bunu gören diğer Müslümanlar (ayetinin sebebi nüzulünü bilmedikleri için yukarıdaki ayete işaret ederek) “القي بيده إلى التهلكة” (Kendi eliyle kendini tehlikeye atıyor) demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ebü Eyyüb el-Enşârî şöyle demiştir:

Bu ayetin manası, sizin anladığınız gibi değildir. Bu ayeti biz daha iyi biliyoruz. Çünkü bu ayet, biz Ensar topluluğu hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ, Peygamberine yardım edip İslâmiyet'i galip ve muzaffer kıldığında biz artık mallarımızın başında durup onların ıslahı ile meşgul olalım, bu zamana kadar kaybolan mallarımızı yeniden kazanalım demiştik.

¹⁰ Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009), s.xxviii.

¹¹ *Iyık Kuran*, ayet: 2/el-Bakara:195; benzer bir örnek için bkz. *Iyık Kuran*, ayet: 30/er-Rûm:1-5.

Allah Teâlâ ise ‘Allah yolunda infak edin. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın’ ayetini indirdi.¹²

Sözlü metin ile yazılı metin arasındaki inceliklere dikkat çeken Walter J. Ong, sözlü metni yazılı metne geçirdiğimizde hangi uçurumların ortaya çıkacağını şu şekilde dile getirmektedir:

... Fakat metinleşmiş kelimeler, yazılı veya basılı olsun, özellikle açıklama gerektirir; çünkü –on binlerce yıl herhangi bir insan toplumunda oluşan yegâne kelimeler olan— konuşulan kelimeler, çoğunlukla nihai olarak içerisinde konuşuldukları ortamdaki sözsel olmayan unsurlar tarafından açıklanmış ve (zımnen fakat gerçek anlamda) anlam verilmiştir –kim kiminle konuşuyor, hangi münasebetle, nasıl bir dürtüyle, hangi jestlerle, hangi yüz ifadeleriyle, vb. konuşuyor. Bir metinde bu sözsel olmayan unsurlar kayıptır ve bir şekilde telafi edilmelidirler.¹³

Yapılan açıklamalardan da görüldüğü gibi, ayet kendi bağlamı dikkate alınmadan anlamlandırıldığı için tamamen yanlış anlaşılmıştır. Yukarıda verdiğimiz örnekte de görüldüğü üzere bağlamdan bağımsız, bağlamı göz ardı ederek Kur’ân ayetlerini anlamaya çalışmak, cümleden bağımsız olarak, cümleyi göz ardı ederek kelimeyi anlamaya/anlamlandırmaya çalışmak gibidir. Nasıl ki onlarca anlamı olan, onlarca anlama gelebilen bir kelime bir cümlenin içerisinde yer aldığı anda, bir cümle dizgesinin içine girdiğinde anlamı kesinleşiyorsa, aynı şekilde çok farklı biçimlerde anlaşılması/anlamlandırılması mümkün olan bir ayet de aynı şekilde bir bağlama oturduğu zaman tek bir anlama gelmektedir.¹⁴

B. Kelimelerin Anlam Değişmesine Uğraması

Dil, zaman içinde değişen ve gelişen bir varlıktır. Dildeki anlam değişmesini şu şekilde açıklayabiliriz: Bir kelimedeki anlam değişmesi, onun anlattığı kavramlardan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak-yakın ilgisi bulunan ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesidir.¹⁵ 19. yüzyılda dil bilimlerinin değişme ve gelişmesiyle ilgili kurallar ve düşünceler ileri sürülmüş ve dildeki unsurların doğuşu, değişmesi

¹² Detaylı bilgi için bkz. Ebü'l Fidâ İsmâ'il İbn Keşîr, *Tefsîru'l-Şur'âni'l-'Azîm*. Tah. Heyet (Kahire: Mu'essesetu Kûrtuba, 2000), c.2, ss.220-221.

¹³ Bkz. Walter J. Ong, “Before Textuality: Orality and Interpretation,” *Oral Tradition* 3:3 (1988), s.261.

¹⁴ Bu konuyla alakalı daha geniş bilgi için bkz. Düccane Cündioğlu, *Kur'ân'ı Anlama'nın Anlamı Hermenötik Bir Deneyim* (İstanbul: Tibyan Yayınları, 1995), ss.65-78.

¹⁵ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil: Genel Çizgileriyle Dilbilim* (Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları, 2000), s.118.

ve gelişmesi bakımından dili değerlendiren tarihi yöntem şekillenmeye başlamıştır.¹⁶

Sāmī dillerinde bir kelimenin anlam değişmelerini tespit için dilcilerin geliştirdiği art-süremlî (*diachronic*) semantik ve eş-süremlî (*synchronic*) semantik metodu kullanılır. Bu tasnif Ferdinand de Saussure'ye aittir. Art-süremlî semantik, dilin zaman içinde yani geçmişten günümüze kadar geçirmiş olduğu değişiklikleri inceler. Eş-süremlî semantik ise dilin şu andaki durumunu ya da belli bir zaman dilimi içindeki konumunu belirler.¹⁷ Özellikle Sāmī dilleri söz konusu olduğunda, art-süremlî semantik araştırmaların, dildeki bir kelimenin kaybolan kök anlamlarının yeniden keşfedilmesinde çok önemli bir rolü vardır.

Meal incelemesinde karşılaştığım bir durum da “e-m-r” fiilinin “söylemek” anlamı göz ardı edildiği için bundan dolayı bazı ayetler yanlış anlaşılabilir. ¹⁸ Burada konuyu bir örnekle açıklamak istiyoruz:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا

Качан бир айылды (калааны) жок кылгыбыз келсе, алардын дөөлөтүнө чиренгендерине буйрук кылабыз. Бирок алар каршылашып, бузукулугун улантышат. Ошондо аларга деген сөз (өкүм) чындыкка айланат. Ошентип, түбү менен ойрон кылабыз. ¹⁹

Türkçe karşılığı: Ne zaman bir köyü (şehri) yok etmek istersek, onlardan zenginliğiyle böbürlenelerine emrederiz. Fakat onlar karşı gelerek bozgunculuğuna devam ederler. O zaman onlara denilen söz (hüküm) gerçeğe dönüşür. Böylece tamamıyla helak ederiz.

Süleyman Ateş bu ayete şu şekilde meal vermiştir:

Biz bir kenti helâk etmek istediğimiz zaman onun varlıklarına emrederiz, orada kötü işler yaparlar, böylece o ülkeye (azâb) karâr(ı) gerekli olur, biz de orayı darmadağın ederiz.²⁰

¹⁶ Kaken Ahanov, *Dil Bilimin Esasları*, aktaran: Murat Ceritoğlu (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008), s.70.

¹⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’ân’ı Anlamada Semantik Yöntem,” *Hikmet Yurdu* 6:11 (2013/1), ss.105-107. Ayrıca bkz. Dücan Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), s.33; Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri* (İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998), ss.39-40.

¹⁸ Ayrıca “e-m-r”, “h-n-f”, “v-s-y”, “-b-d”, “r-h-m” köklerine verilen anlamlarda da benzer durumla karşılaştım. Örnek için bkz. *İyik Kuran*, ayet: 17/el-İsrâ:16. Bu konuda geniş bilgi edinmek isteyenler Salih Akdemir hocanın semantik alakalı yüksek lisans ve doktora tezlerinde danışmanlık yaptığı çalışmalara müracaat edebilirler. Ayrıca Salih Akdemir’e ait *Son Çağrı Kur’ân* adlı mealin giriş kısmı okunabilir.

¹⁹ *İyik Kuran*, ayet: 17/el-İsrâ:16.

²⁰ Süleyman Ateş, *Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meali* (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1980), ayet: 17/el-İsrâ:16.

Bu ayette geçen “e-m-r” fiiline “söylemek” anlamı verilirse, metnin anlamı bağlama daha uygun olur ve mana belirgin hale gelir. Dolayısıyla ayetteki “أَمْرُنَا - emernā” fiilini, ‘zevkine düşkün zenginleri “söz sahibi kılarız” şeklinde anlayabiliriz. Böylece onlar memleketin başına gelince “hakkındaki hükmümüz gerçekleşir de oranın altını üstüne getiririz” ifadesi yerini bulmuş olur.

C. Kur’an-ı Kerim’i Anlamada Bağlamın Önemi

Meal çalışması esnasında ayetlerin inişine neden olan tarihi arka plan dikkatlice incelenmezse veya doğru tespit edilmemezse, sadece Arapça’ya hakim olmakla ayetlere doğru anlam vermek, onların manalarını gerektiği gibi yansıtmak asla söz konusu değildir. Nitekim incelediğimiz meale baktığımızda, bağlamı doğru kuramadıkları için Kur’an-ı Kerim bazı ayetleri yanlış anlaşılmış ve dolayısıyla yanlış tercüme edilmiştir. Bunu bir örnekle açıklamak istiyoruz:

- **7/el-A’raf: 9/31-32. ayetleri**

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفَصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.

(31). Эй, Адамдын урпактары! Ибадатка ең мыкты кийиминерди кийгиле. Жегиле, ичкиле, бирок ысырапкорлук кылбагыла! Анткени, Аллах ысырапкорлорду жакшы көрбөйт. (32). "Аллах өз пенделерине чыгарган Аллахтын кооз нерселерин (кийимдерин) жана Ал берген жакшы насиптерди (бырыскыларды) силерге ким арам кылды?" - деп айткын. "Бул жакшы нерселер, чындыгында, бул дүйнөдө ыйман келтиркендер үчүн (гана жаратылган, бирок башкалар да андан пайдаланышат). Акыретте болсо бул момундарга гана таандык", деп айт. Билген коомго Биз аяттарыбызды ушинтип байандайбыз.²¹

Mealın Türkçe tercümesi şöyledir: Ey, Âdemoğulları! İbadet için en iyi elbiselerinizi giyinin. Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz! Çünkü Allah müsrifleri sevmez. De ki: “Allah kendi kullarına çıkardığı güzel şeyleri (elbiseleri) ve Onun verdiği güzel nasipleri (rızkıları) sizlere kim haram kıldı?” De ki: “Bu iyi şeyler, gerçekten, bu dünyada iman edenler için (sadece yaratılmıştır, fakat başkaları da bundan faydalanıyorlar). Ahirette ise bu sadece Müslümanlara hastrır.” Bilen kavme biz ayetlerimizi böyle açıklarız.

²¹ *Iyık Kuran*, ayet: 7/el-A’raf:31-32.

Bu örnek incelendiğinde söz konusu ayetin bağlamının mütercimler tarafından yanlış anlaşıldığı açıkça görülecektir. Fakat bununla birlikte 31. ayetin manasını tamamlayan 32. ayetin meali bağlamına uygun bir şekilde verilmiştir.

Yukarıdaki ayetin sebab-i nüzulü şudur: Müşrikler, Kâbe'yi çıplak ziyaret ediyorlardı. Ziyaret dönemlerinde et, yağ, süt gibi değerli gıda maddelerini yemezler; diğerlerini ise çok az yerler ve bunun dinî bir vecibe olduğuna inanırlardı. Bu şekilde daha çok sevap elde edildiğine inanılıyordu. 7/el-A'râf 31. ayeti bu batıl uygulamayı kaldırmakta; 32. ayette ise dünyadaki rızıkların herkes için, kıyamette ise sadece inananlar için olduğu vurgulanmaktadır.

Eṭ-Ṭaberî, konuyla alakalı olarak şu ifadeye yer vermektedir:

يقول تعالى ذكره لهؤلاء الذين يتعرون عند طوافهم ببَيْتِهِ الحرام ويبدون عوراتهم هنالك من مشركي العرب ، والمحرمين منهم أكل ما لم يحرمه الله عليهم من حلال رزقه تبرأ عند نفسه لربه : يا بَيْتِي أَدَمَ خُدُوا زِينَتَكُمْ من الكساء واللباس ، عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا من طيبات ما رزقتكم ، وحللته لكم ، وَأَشْرَبُوا من حلال الأشربة ، ولا تحرموا إلا ما حرمت عليكم في كتابي أو على لسان رسولي محمد صلى الله عليه وسلم .

Allah (c.c.) bu ayet ile çıplak bir vaziyette Beytu'l-Harâm'ı tavaf eden Arap müşriklere seslenmektedir. Eṭ-Ṭaberî'nin tefsirinde açıkça görülmektedir ki ayet, müşrik Arapların bu çirkin adetlerini bertaraf etmek için inmiştir. Ayrıca aç-susuz kalarak kendilerine eziyet eden müşriklere bunun bir sevap olmadığını bildirmektedir. Bilakis Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılarak aşırılığa kaçmamalarını emretmektedir. Daha sonra eṭ-Ṭaberî aşağıda, 32. ayette geçen (قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ) kısmını da ele alarak (خَالِصَةً) kelimesinde kıraat farklılığı olduğunu söylemektedir:

يقول الله تعالى ذكره لنبيه محمد صلى الله عليه وسلم : قل يا محمد لهؤلاء الذين أمرتك أن تقول لهم من حرّم زينة الله التي أخرج لعباده والطيبات من الرزق إذ عيوا بالجواب فلم يدروا ما يجيبونك : زينة الله التي أخرج لعباده ، وطيبات رزقه للذين صدّقوا الله ورسوله ، واتبعوا ما أنزل إليك من ربك في الدنيا ، وقد شركهم في ذلك فيها من كفر بالله ورسوله وخالف أمر ربه ، وهي للذين آمنوا بالله ورسوله خالصة يوم القيامة ، لا يشركهم في ذلك يومئذ أحد كفر بالله ورسوله وخالف أمر ربه .

Her ne kadar kelimeyi *ḍammeli* okumak caiz ise de (خَالِصَةً) kelimesinin *fetha* ile okunmasını daha uygun gören eṭ-Ṭaberî, ayetin delaletinde, dünyada Allah'a iman etmeyenlerin de Allah'ın sunduğu nimetlere ortak olduklarını, fakat ahirette ise o nimetlerin sadece Müslümanlara has

olacağını ifade etmektedir.²² Ayrıca bu görüşü paylaşan çok sayıda müfessir bulunmaktadır.²³

İşte bu sebebe binaen Allah Teâlâ (يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) - Ey Âdemoğulları! İbadet etmek üzere mescide (Kâbe) her gidişinizde elbiselerinizi giyinin) şeklinde hitap etmiştir. Ayetin devamında ise وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (Yiyin, için –helal olan yiyecek ve içeceklerden kendinizi mahrum bırakarak— aşırılığa kaçmayın) şeklindeki uyarıyla, aç-susuz kalarak aşırılığa gitmeden (israf etmeden) dengenin sağlanması istenmektedir.²⁴ 32. ayette de önemli bir ayrıntı vardır ki o da Allah'ın, ayetin sonuna doğru الْحَيَاةَ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ (‘Onlar dünya hayatında (müşterek) kıyamet gününde ise sadece inananlar içindir’ diye haber ver) buyurmasıdır. Ayet, Allah'ın nimetlerinin hem Müslümanları hem de Müslüman olmayanları kapsadığını, ahirette ise bunların sadece Müslümanlara has “خَالِصَةً” olacağını bildirmektedir.²⁵

Bugün sofraya duası haline gelen bu ayetler aslında güzel “elbiselerle süslenmeyi” değil “çıplak olmamayı”; “az yemeyi” değil bilakis “aç kalmamayı” emretmektedir. Bütün bunları göz önüne aldığımızda, 7/el-A'râf: 31. ve 32. ayetlerin anlamı şu şekilde olmalıdır:

Ey Âdemoğulları! İbadet etmek üzere mescide (Kâbe) her gidişinizde elbiselerinizi giyinin. Yiyin, için (helal olan yiyecek ve içeceklerden kendinizi mahrum bırakarak) aşırılığa kaçmayın. Çünkü Allah, aşırılığa kaçanları sevmez. Öyleyse “Allah'ın kulları için yarattığı elbiseyi, temiz ve

²² Ebü Ca'fer Muhammed ibn Cerîr e't-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, tah. 'Abdullâh b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (Kahire: Dâru'l-Hicr, 2001), c.10, ss.149-162.

²³ Ebü's-Su'ûd b. Muhammedî'l-İmâdî el-Hanefî. *Tefsîru Ebi's-Su'ûd*, tah. 'Abdu'l-Kâdir 'Ahmed Tâhâ (Riyad. Mektebetu'r-Riyâdî'l-Hâdiße, tsz.), c.2, ss.338-339; Celâlüddîn es-Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr* (Kahire: Merkez li'l-Buhûs ve'd-Dirâseti'l-Arabiyyeti'l-İslamiyye, 2003), v.6, ss.361-376; Ebü Hâyân Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî, *el-Bahru'l-Muhîr* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), c.4, ss.291-294; Ebü'l-Leys es-Semerqandî, *Bahru'l-Ulûm* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), c.1, s.538; Ebü Hafs 'Umer b. 'Alî ed-Dimeşkî el-Hanbelî İbn 'Adil, *el-Lubâb fi'Ulûmi'l-Kitâb*, tah. 'Adil 'Ahmed 'Abdulmevûdî (Beirut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1998), c.9, ss.87-95; 'Abdurrazzâk b. Rizkullâh el-Hanbelî 'İzzuddîn, *Rumûzu'l-Kunûz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz* (Mekke: el-Mektebetu'l-Esedî, 2008), c.2, ss.107-111; Ebü'l-Hasen 'Alî b. Muhammed b. Hâbib el-Başrî el-Mâverdî, *en-Nuketu ve'l-Uyûn Tefsîru el-Mâverdî* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, tsz.), c.2, ss.217-219; Muhammed 'Abduh ve Raşid Ridâ, *Tefsîru'l-Menâr: Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm* (Kahire: Dâru'l-Menâr, 1947), c.8, ss.379-391; Ebü'l-Ferac Cemâlüddîn 'Abdurrahmân b. 'Alî b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr fi'l-İlmi't-Tefsîr* (Dimeşk: el-Mektebetu'l-İslâmî, 1984), c.3, ss.186-190; Ebü'l-Kâsim Maḥmûd ibn 'Umer ez-Zemaḥşerî, *el-Keşşâf 'an Hakkâ'iki't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucâhi't-Te'vil* (Riyad: Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-Arabiyye, 2001), c.2, ss.438-439.

²⁴ Bu ayetler üzerine yapılan bir çalışmaya için bkz. Mehmet Akif Koç, “Sebeb-i Nüzule Bağlı Anlamın Aşılmasını Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak ‘Kur’ân Metni’: 7. A'raf Suresinin 31-32. Ayetleri,” *İslamiyat* 7:1 (2004), ss.113-124.

²⁵ Bu ayetin tefsiri ile alakalı olarak bkz. e't-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, c.10, ss.149-162; es-Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, c.6, ss.361-376.

hoş rızıkları yasaklayan kimdir?” diye sor. “Onlar dünya hayatında (müşterek) kıyamet gününde ise sadece inananlar içindir” diye haber ver. İşte biz, bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz.

D. Kur'an-ı Kerim'in Bazı Dil Özellikleri

1) Kur'an'da Zikredilen “Siz” Zamirlerinin Özellikleri

Kur'an-ı Kerim, insanların kendi aralarındaki konuşmalarını aktarırken o dönemin dil özelliğine dair önemli bir üsluba dikkatlerimizi çekmektedir. Örneğin “Biz” zamiri bulunan ifadeler Kur'an-ı Kerim'de “Siz” zamiriyle aktarılmaktadır. Bu özellik, Kur'an'ın inmiş olduğu dönemdeki Arapça'ya ait bir özelliktir; çünkü kişilerin kendi aralarında geçen konuşmalar, bugünkü Arapça'da da “biz” zamiriyle ifade edilmektedir. Fakat bu üslubun bir istisnası 29/el-Ankebüt suresinde geçmektedir:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ
مَنْ شِئَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

İnkâr edenler iman edenlere, “Yolumuza uyun da sizin günahlarınızı yüklenelim” derler...²⁶

Her ne kadar dış görünüşüne göre وَلْنَحْمِلْ (“yüklenelim”) ibaresi emir kipi gibi gözükse de anlam açısından haber niteliği taşımaktadır.²⁷ Bu ayet dışında günlük konuşmalarımızda kullandığımız “yapalım”, “diyelim”, “gidelim” şeklindeki ifadeleri, Kur'an “siz” zamirlerinin bulunduğu emir kipinde kullanmaktadır.

Bu konuyu örnekle izah etmek istiyoruz. 3/Âlu 'İmrân suresi'nin 72-74. ayetlerinde şöyle bir diyalog bulunmaktadır:

وَقَالَتْ طَافِيَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنُوا بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجَهِ الْأَنْهَارِ وَكَفَرُوا
وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنْ أَلْهَدَى اللَّهُ فِئْتَانًا مِّنْ دِينِهِ فَذَرْهُمَا مَا يَتَّبِعُنَّ

²⁶ 29/el-'Ankebüt:12.

²⁷ Mesela, eṭ-Ṭaberī kendi tefsirinde bu ayeti “وَلْنَحْمِلْ” ibaresini “نتحمل - yükleniriz/üstleniriz” şeklinde açıklamıştır:

يقول: قالوا فإنكم إن اتبعتم سبيلنا في ذلك، فبعثتم من بعد الممات، وجوزيتم على الأعمال، فإننا نتحمل آثام خطاياكم حينئذ...
Bkz. eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'ū'l-Beyān 'an Te'vīli 'Āyi'l-Kur'ān*, c.17, s.367; er-Rāzī ise bu kalıbı daha açık bir şekilde izah etmektedir. Bu “وَلْنَحْمِلْ” kipiinin şart edatının cevabı olduğunu söylüyor:
ولنحمل صيغة أمر، والمأمور غير الأمر، فكيف يصح أمر النفس من الشخص؟ فنقول الصيغة أمر والمعنى شرط وجزاء، أي إن اتبعتمونا حملنا خطاياكم، قال صاحب «الكشاف»: هو في معنى قول من يريد اجتماع أمرين في الوجود، فيقول ليكن منك العطاء وليكن مني الدعاء، فقوله ولنحمل، أي ليكن منا الحمل وليس هو في الحقيقة أمر طلب وإيجاب...

Bkz. Faḥruddīn Muḥammed ibn Diyā'uddīn 'Umer ibn el-Ḥuseyn el-Ḳuraṣī er-Rāzī, *Meḡāīhu'l-Gayb*. (Beyrut: Dāru'l-Fikr, 1981), c.25, s.41; Ebū 'Abdillāh Muḥammed b. Aḥmed Ebī Bekr el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi' li-Aḥkāmī'l-Kur'ān* (Beyrut: er-Risāle, 2006), c.16, ss.342-343.

أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أَوْتَيْتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (73)(74) عَلِيمٌ²⁸

İncelediğimiz mealde bu ayete Kırgız diline şöyle tercüme edilmiştir:

Китеп ээлеринин бир тобу (өз ара) "Ыймандууларга түшүрүлгөнгө күндүн башында ыйман келтирип, анын айагынга каршы чыккыла! Балким алар кайтаар", - дешет." "Силердин диниңерди эрчигендерге Сен: "Чындыгында, Аллахтын жолу – туура жол!" – деп айткын. (Алар): "Эгер силер аларды ээрчисеңер, анда силерге түшүрүлгөн нерселер алардын бирөөсүнө да берилгендигине ишенбегиле, же алар Эгеңердин алдында силерге (күнөөнү) жаап салышат", - деп айтышат. (Сен): "Чындыгында, жакшылык – Аллахтын колунда, аны Өзү каалаганына берет", - деп айт. Чындыгында, Аллах – баарын Камтуучу, Билүүчү. Ал каалаган адамына Өз ырайымын багыштайт. Аллах – Улуу Ырайымдуулуктун Ээси!²⁹

Кыргызча Mealin Türkçe tercümesi şöyledir:

Kitap ehlinden bir grup (kendi aralarında) "İman edenlere indirilene günün başında iman edip onun sonunda karşı çıkın! Belki onlar dönerler" derler. Sizin dininize tabi olanlara Sen: "Gerçekten Allah'ın yolu – doğru yoldur!" de. (Onlar): "Eğer siz onlara tabi olursanız, o zaman size indirilen şeylerin onlardan hiçbirine verildiğine inanmayın, veya onlar Rabbinizin huzurunda sizlere (günahı) üzerinize yükler", - derler. (Sen): "Gerçekten iyilik – Allah'ın elindedir, onu dilediğine kendisi verir," - diye söyle. Gerçekten, Allah - her şeyi kapsayan, bilendir. O, rahmetini dilediğine verir. Allah - Büyük Lütuf Sahibidir".

Görüldüğü üzere bu mealde "siz" zamiri, ayetin Arapça metninin dış görünüşüne göre tercüme edilmiştir ve böyle bir tercüme Kur'an'ın dil özelliğine uygun değildir. Bu ayetlerde "konuşan" ile "muhababın" sözleri birbirine karıştırılmış, dolayısıyla kimin kime ne dediği mütercimler tarafından açık bir şekilde anlaşılamamıştır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki bu mealde "وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا" ifadesi tercüme edilmemiştir ve ayetin baş kısmı göz ardı edilerek: "Силердин диниңерди ээрчигендерге Сен: "Чындыгында, Аллахтын жолу – туура жол!" – деп айткын"; yani: "Sizin dininize tabi olanlara Sen: 'Gerçekten Allah'ın yolu – doğru yoldur!' de" şeklinde tercüme edilmiştir. Böyle bir ifade ise ayetin anlamını tamamen bozmuştur. Verdiğimiz mealin tercümesinde de açıkça

²⁸ Başka örnekler için bkz. 12/Yûsuf:8-10, 80-82.

²⁹ *Iyık Kuran*, ayet: 3/Âlu 'İmrân:73-74.

görüldüğü gibi ayetin vermek istediği mesaj yanlış anlaşılabilir bağlam yanlış kurulmuştur. Bununla beraber “siz” zamirleri ise dış görünüşlerine göre tercüme edilmiş ve zamirlerin kullanımına dair bu tarzın Kur’an’ın inmiş olduğu dönemdeki dile ait bir özellik olduğunun farkına varılamamıştır.³⁰

2) Kur’an’da Zikredilen قَالُوا (kālū) Üslubunun Dikkate Alınmaması

Kur’an’ı Kerim’in birkaç yerinde Yahudiler ve Hıristiyanlar arasındaki münakaşadan bahsedilmektedir. Ayetteki bilgilere göre, her grup kendi haklılığını savunmaktadır ve hidayet, doğru yolun ve kurtuluşun ancak kendi dinlerine tabi olunmakla gerçekleşebileceğini iddia etmektedirler.³¹ Dolayısıyla Yahudiler ve Hıristiyanlar, Müslümanları da kendi dinlerine çağırırlardı. Bu durumla ilgili aktarılan bilgi 2/el-Bakara:135’de şu şekilde geçmektedir:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ .

Ayet-i kerimenin Kırgızca meali şöyledir:

Алар: “Иудей, же христиан болгула, туура жолду табасыңар”, – дешти.
“Жок! Ибрахимдин дини таза, ал көп кудайчылардан болгон эмес”, – дегин!³²

Kırgızca mealin Türkçe tercümesi:

Onlar: “Yahudi veya Hıristiyan olun, doğru yolu bulursunuz”, - derler. De ki “Hayır! İbrahim’in dini temiz, o müşriklerden değildi.”

Bu ayeti Hasan Basri Çantay şu şekilde tercüme etmiştir:

(Yahudî ve Hıristiyanlar Müslümanlara:) «Yahudî veya Nasranî olun ki doğru yolu bulasınız» dediler. De ki (Habîbim): «Hayır, (biz) muvahhid (Allah’ı bir tanıyarak ve müslim) olarak İbrâhîmin dîni (n deyiz). O, Allaha eş tutanlardan değildi».³³

Ayette Yahudiler, hidayete erebilmeleri için Müslümanlardan kendi dinlerine uymalarını istemektedirler. Hıristiyanlar da Müslümanlardan aynı

³⁰ Doğru olduğunu düşündüğümüz 72-74. ayetlerin mealini sunmak istiyoruz: “Kitap ehlinde bir gurup (diğer bir guruba): ‘İnananlara indirilene, günün başında inanalım, sonunda da inkâr edelim ki, onlar da (inançlarından) dönsünler’ (derlerken), (diğer bir gurup da onlara): ‘Dinimize uyanlardan başkasına asla inanmayalım; aksi halde onlar (bu tür davranışlarımızı) Allah nezdinde (halk arasında) aleyhimize delil olarak kullanırlar’ demektedirler. De ki: ‘Doğru yol, Allah’ın (belirlemiş olduğu) doğru yol, size verilmiş olanın aynen bir başkasına da verilmesidir.’ Yine de ki: ‘Kuşkusuz, lütuf Allah’ın elindedir; onu dilediğine verir. Allah (lütuf) çok geniş olan, çok bilendir. O, sevgi ve rahmetini dilediğine ayırır. Allah çok büyük lütuf sahibidir.’” Bkz. Akdemir, *Son Çağrı Kur’an*, ayet: 3/Âlu ‘İmrân:73-74.

³¹ Örnek için bkz. 2/el-Bakara:113, 135.

³² *İyık Kur’an*, ayet: 2/el-Bakara:135.

³³ Hasan Basri Çantay, *Kurân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* (İstanbul: Mürşid Çantay Yayınları, 1980), ayet: 2/el-Bakara:135.

şeyi istemektedirler. Fakat elimizdeki Kırgızca meal incelendiğinde sanki her iki grup bir ağızdan konuşuyorlarmış gibi gösterilmektedir. Hâlbuki her grup kendi dininin hak olduğunu, karşı tarafın mensubu olduğu dinin ise batıl olduğunu savunmaktadır. Ayetin doğru mealinin şöyle olması gerekiyor:

(Yahudiler) “Yahudi olun ki doğru yolu bulasınız” ve (Hıristiyanlar da) “Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler...

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 2/al-Bakara suresinden bir örnek daha vermek istiyoruz:

وَقَالُوا لَنْ نَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Алар: “Бейишке иудей же христиан болгондон башка эч ким кире албайт”, - дешет. Бул – алардын үмүт-тилеги гана! Аларга: “Эгер айтканыңар чын болсо, далилиңерди келтиргиле!” – деп айт.³⁴

Kırgızca mealin Türkçe tercümesi:

Onlar: “Cennete Yahudi veya Hıristiyan olandan başka hiç kimse giremeyecektir”, - derler. Bu – onların sadece ümit-dilekleridir! Onlara “Eğer dediğiniz doğru ise, delilinizi getirin!” – diye söyle.³⁵

Diyanet Mealinde bu ayet şu şekilde tercüme edilmiştir:

Bir de; “Yahudi ve Hıristiyanlardan başkası Cennet’e girmeyecek” dediler. Bu, onların kuruntuları! De ki: “Eğer doğru söyleyenler iseniz (iddianızı ispat edecek) delilinizi getirin.”³⁶

Yukarıda da görüldüğü üzere bazı meallerde ne Hıristiyanlar Yahudilerin cennete girebileceklerini söylüyorlar ne de Yahudiler Hıristiyanların cennete girebileceklerini söylüyorlar. Ayetten açıkça anlaşılmaktadır ki her iki grup sadece kendi din mensuplarının cennete gireceklerini iddia etmektedirler.

Mesela eṭ-Ṭaberī şöyle bir izah yapmaktadır: “Söz konusu ayette şu kastedilmektedir: Yahudiler: ‘Ancak Yahudi olan cennete girecek’ dediler, Hıristiyanlar da ‘Ancak Hıristiyan olan cennete girecek’ dediler. Mana muhatap tarafından iyi bilindiği için, her iki grubun söylediği bir araya

³⁴ *Iyık Kuran*, ayet: 2/el-Bakara:111.

³⁵ Doğru olduğunu düşündüğümüz meal: “(Yahudiler): ‘Ancak Yahudi olanlar,’ (Hıristiyanlar ise) ‘Ancak Hıristiyan olanlar, cennete girecektir’ demişlerdi. Bu, onların kuruntularıdır” Bkz. Akdemir, *Son Çağrı Kur’an*, ayet: 2/el-Bakara:111.

³⁶ DİB Mealî, ayet: 2/el-Bakara:111. Benzer biçimde tercüme eden mealler için bkz. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Matbaai Ebüzziya, 1935); Abdülbaki Gölpınarlı, *Kur’an-ı Kerim ve Mealî* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1955); Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’an’ı Kerim’in Türkçe Mealî Âlisi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Yay., 1965); Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri* (İzmir: Anadolu Yay., 1986); Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an’ı Kerim Mealî* (İstanbul: Yeni Boyut Yay., 2011).

getirilmiştir”³⁷ Kanaatimize göre doğru meal eṭ-Ṭaberī’nin belirttiği gibi olmalıdır.

Seçtiğimiz örnekler ve tefsirlerden verdiğimiz açıklamalar göstermektedir ki Kur’an’ın kendine has bir dil özelliği vardır. Bu özellik bilinmediği takdirde ayetler yanlış anlaşılma her zaman açıktır.

3) لَعَلَّ (Le’alle) Edatının Kullanılışı ve Anlamları

Kur’an-ı Kerim’in doğru anlaşılabilmesi, öncelikle Arap dilinin ve belâğatının en iyi biçimde bilinmesine ve Kur’an’ın, ilk muhatapları olan Hz. Peygamber’in ve onun ashabının Kur’an’ı anladıkları gibi anlaşılmasına bağlıdır.³⁸

Kırgızca “umulur ki, belki” ifadeleri “үмүт кылуу, балким, мүмкүн” kelimeleri ile karşılanmaktadır. Bununla beraber cümledeki sebebiyeti bildirmek için “үчүн, ошон үчүн” sözcükleri kullanılır.

Şimdi birkaç örnekle konuyu izah etmek istiyoruz. Mesela, 2/el-Bakara suresinin 21. ayetini ele alalım:

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ .

Эй, адамдар! Силерди да, силерге чейинкилерди да жараткан Эгечерге сыйынгыла! Балким силер коркоорсуңар.³⁹

Mealın Türkçe tercümesi:

Ey insanlar! Sizleri de, sizden daha öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin! Belki sizler korkarsınız.

Bu ayetin doğru mealı şu şekilde olmalıdır:

Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki, Allah’a karşı gelmekten sakınasınız.⁴⁰

Mealde görüldüğü gibi لَعَلَّ (*le’alle*) edatı mütercimler tarafından “балким- belki” şeklinde tercüme edilmiştir. Hâlbuki tefsir kaynaklarımız bu ayette geçen لَعَلَّ (*le’alle*) edatının sebebiyet anlamında olduğunu bariz bir şekilde vurgulamışlardır. Mütercimlerin yararlandıklarını ifade ettikleri tefsir kitaplarında da durum bizim söylediğimiz gibidir.⁴¹

³⁷ eṭ-Ṭaberī, *Cāmi’u l-Beyān*, c.2, s.428; ayrıca bkz. ez-Zemaḥşerī, *el-Keşşāf*, c.1, s.310.

³⁸ لَعَلَّ (*le’alle*) edatı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Atamov, “Kur’an-ı Kerim’de “لَعَلَّ – Lealle” Edatının Kullanılışı ve Anlamları”, ss.77-94.

³⁹ *Iyık Kuran*, ayet: 2/el-Bakara:21.

⁴⁰ DIB Mealı, ayet: 2/el-Bakara:21.

⁴¹ Örneğin, eṭ-Ṭaberī bu anlamı açıkça ortaya koymaktadır; bkz. *Cāmi’u l-Beyān*, c.1, s.387. Benzer yorumlar için bkz. Ebū ‘Alī Faḍl b. Ḥasen eṭ-Ṭabersī, *Mecme’u l-Beyān fī Tefsīri l-Kur’ān* (Beyrut: Dāru l-‘Ulūm, 2005), c.1, s.78; Muḳātil b. Suleymān, *et-Tefsīru l-Kebīr* (Beyrut: Mu’essesetu t-Tārīḥi l-‘Arabī, 2002), c.1, s.93.

Başka bir örneği ise 7/el-A'rāf suresinden vermek istiyoruz:

وَقَطَّعْنَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّمًا مِّنْهُمْ الْأَصَالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ .

Aларды жер бетинде (ыдыратып) тайпаларга бөлүп салдык. Алардын жакшылары да, жамандары да бар. Аларды жакшылык менен да, жамандык менен да сынайбыз. Мүмкүн (каапырлыктан) кайтышаар.”⁴²

Mealin Türkçe tercümesi:

Onları yeryüzünde (yayıp) kavimlere böldük. Onların iyileri de kötöleri de vardır. Onları hem iyilikle hem de kötülükle imtihan edeceğiz. Umulur ki (küfürden) dönerler.⁴³

Bu ayette de geçen لَعَلَّ (*le'alle*) edatına “Mүмкүн – мүmkүн/belki” anlamı verilmiştir. Hâlbuki bağlam dikkate alındığında “sebebiyet” anlamı vermek daha uygun düşmektedir. Yine “Аларды жакшылык менен да, жамандык менен да сынайбыз - Onları hem iyilikle hem de kötülүккүл imtihan edeceğiz” cümlesi gelecek zaman kipiyle tercüme edilmiştir. Hâlbuki ayette geçmişten bahsedilmektedir.⁴⁴

İncelediğimiz mealde “umulur ki, belki” anlamları “үмүт - ümüt, балким - balkim, мүмкүн - мүmkүн” sözcükleriyle karşılanmıştır. Sebebiyeti bildirmek için ya açıkça “үчүн-үчүн” sözcüğü kullanılmış veya mananın içinde sebebiyeti gizli şekilde bildirecek bir cümle kurulmuştur. Mealde لَعَلَّ (*le'alle*) edatına toplam 37 defa sebebiyet anlamı verilmiştir. Bunun dışında bazı ayetlerde لَعَلَّ (*le'alle*) edatına istifham anlamı verilmiş,⁴⁵ bazen te'kid anlamı verilmiş,⁴⁶ bazen de hiç mana verilmemiştir.⁴⁷ Bu sonuç bize, mütercimlerin لَعَلَّ (*le'alle*) edatını sözlük ve bağlam anlamını bilerek ve farkında olarak kullanmadıklarını göstermektedir.

4) 87/el-A'lā Suresinde لَ (in) Edatının Çevirisi

Daha önce de vurgu yaptığımız gibi ayetin doğru anlaşılabilmesi için ayetin arka planının/esbab-ı nuzûlünün tespit edilmesi gerekmektedir. Bu alanda uzman olan müfessirlerimizden Ebū'l-A'lā el-Mevdūdī'nin de dediği

⁴² *Iyık Kuran*, ayet: 7/el-A'rāf:168.

⁴³ Ayetin doğru meali şu şekilde olmalıdır: “O Yahudî'leri yeryüzünde birçok ümmetlere ayırdık; içlerinde sâlihleri (iyileri) de vardı, bunlardan aşağı (küfürde) olanlar da. Onları hem nimetle, hem de musibetle imtihan ettik ki, gerçeğe dönsünler.” Bkz. A. Fikri Yavuz, *Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâlî Âlîsi* (İstanbul: İhlas Matbaacılık ve Dağıtım, 1967), ayet: 7/el-A'rāf:168.

⁴⁴ Mesela bkz. eţ-Şaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.10, ss.533-534.

⁴⁵ Mesela bkz. 6/el-En'âm:51.

⁴⁶ Mesela bkz. 43/ez-Zuħruf:28.

⁴⁷ Mesela bkz. 13/er-Ra'd:2; 14/İbrâhîm:37; 18/el-Kehf:6.

gibi,⁴⁸ sözlü bir metin olan Kur'an'ı Kerim'de, yazılı metinlerde alışık olduğumuz "giriş-gelişme-sonuç" düzenini aramak yanlıştır. Kur'an metni, birbiriyle irtibatlı, fakat müstakil parçalar halinde olup ayetler farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı konularda ve farklı topluluklara hitaben nazil olmuştur. Konuşma diliyle ifade edilen pasajlardan meydana gelen ve kronolojik olarak (nuzûl sırasına göre) düzenlenmemiş olan Kur'an metni, bu nedenle günümüz okurunun beklentilerinden farklı olabilir. Kur'an-ı Kerim'in bu özellikleri, gerçekten de onun doğru anlaşılması için kesinlikle göz önünde bulundurulması gereken hususlardır. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim bir hitap dili olduğundan, içerdiği bazı konular çok kısa geçmektedir /zikredilmektedir. Zaten nazil olan ayet veya ayetler muhatabın zihninde belli bir şekil almaktadır ve dolayısıyla Kur'an onları tekrar dile getirmek istememiştir. Bundan dolayı, biz Müslümanlar, bugün ayetleri okuduğumuzda, açık olmasına rağmen bazı konuları anlamakta güçlük çekebilmekteyiz.

Konuyu örnekle açıklamak istiyoruz:

فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ

Эгер эскертүү пайдалуу болсо, анда эскерткин.⁴⁹

Türkçe tercümesi şöyledir:

Eğer hatırlatma faydalı olursa o zaman hatırlat.⁵⁰

İncelediğimiz mealde bu ayetin yanlış tercüme edildiğini düşünüyoruz. Tercüme heyeti burada hazfın var olduğunu dikkate almamıştır. Nitekim öğüt vermenin kime yararının olacağını sadece Allah bilmektedir. Dolayısıyla Peygamber'in üzerine düşen sadece tebliğdir: "Sen, ancak bir uyarıcısın."⁵¹ Fatır Suresinde geçen bu ayeti yorumlayan el-Ḳurtubî şu açıklamada bulunmuştur:

⁴⁸ Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî de bu sorunu fark ederek meramını şöyle dile getirmektedir: "Okuyucu, Kur'an'ı incelemeye başlamadan önce, O'nun okunan diğer kitaplardan farklı ve eşsiz bir kitap olduğunu aklından çıkarmamalıdır. Sradan kitapların aksine Kur'an, edebî bir sıraya göre tertip edilmiş belirli konular hakkında bilgi, fikir ve tartışmaları ele almaz. Bu nedenle Kur'an'a yabancı olan kişi, onunla ilk karşılaştığında, bölümler ve kısımlara ayrılmamış veya farklı konuların farklı bir şekilde ele alınmamış ve hayatın farklı yönleri ile ilgili emirlerin düzenli bir şekilde verilmemiş olduğunu görünce şaşkınlığa düşer... İşte bu nedenle yabancı bir okuyucu, kendi kitap anlayışına hiç uymayan bu tip şeylerle karşılaştığında şaşkına döner. Kur'an'ın, ayetleri arasında hiç ilgi ve bağlantı veya konularında süreklilik bulunmayan bir kitap olduğunu, anlaşılmaz bir şekilde çeşitli konuları ele aldığını veya kelimenin kabul edilen anlamıyla bir kitap olmadığı halde, kitap şeklinde düzenlendiğini düşünmeye başlayabilir." Bkz. el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Ḳur'ân* (Kuveyt: Dâru'l-Ḳalem, 1987), c.1, ss.7-9.

⁴⁹ *Iyık Kur'an*, ayet: 87/el-A'lâ:9.

⁵⁰ Ayetin doğru meali şu şekilde olmalıdır: "O halde, sen, yararlı olsun ya da olmasın, öğüt ver!" Bkz. Akdemir, *Son Çağrı Kur'an*, ayet: 87/el-A'lâ:9.

⁵¹ 35/el-Fâtir:23.

أي : رسول منذر ، فليس عليك إلا التبليغ ، ليس لك من الهدى شيء إنما الهدى بيد الله تبارك وتعالى .

Yani uyarıcı bir ölçüsin. Sana düşen ancak tebliğdir. Hidayete iletme gibi bir imkânın yoktur. Hidayet ancak şanı yüce ve mübarek olan Allah'ın elindedir.⁵²

Bu ve buna benzer ayetler, peygamberimizin üzerine düşen görevin sadece tebliğ etmek olduğunu sıkça vurgulamaktadır. Dolayısıyla kimin bu tebliğden nasibini alabileceği sadece Allah tarafından bilinmektedir. Fakat bununla beraber 87/el-A'lâ suresindeki bu ayete, sanki tezatmış gibi, “O halde eğer öğüd fâide verirse (durma) öğüd ver”⁵³ şeklinde anlam verilmesi, ayeti anlama bakımından kafaları karıştırabilmektedir.

Bu ayet bazı Kur'an araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve mananın doğru anlaşılabilmesi için hazf edilen kısmın da tespit edilmesine gayret gösterilmiştir. Bu tespitlere dair ilk önce müfessirlerden birkaçının ifadelerini zikretmek istiyoruz. El-Begavî ayeti şu şekilde yorumlamaktadır:

{ فَذَكَّرْ } ، عِظْ بِالْقُرْآنِ ، { إِنَّ نَفَعَتِ الذِّكْرَى } ، الموعظة والتذكير. والمعنى: نفعت أو لم تنفع، وإنما لم يذكر الحالة الثانية، كقوله: { سَرَابِيلٌ تَقِيكُمُ الْحَرَّ } ، وأراد: الحر والبرد جميعاً

El-Begavî, ayette “fayda verse de vermese de” açıklaması ile hazfın var olduğunun altını çizmekte ve bununla yetinmeyip Kur'an'ın başka yerlerinde de buna benzer hazfların var olduğunu örnekleriyle gözler önüne sermektedir.⁵⁴

Aynı konuya dikkatleri çeken meal yazarları da vardır. Tefsirlerde gördüğümüz gibi meallerde de mananın tam anlaşılabilmesi için hazf edilen kısım ya parantez içerisinde ya da düz cümle olarak verilmiştir.⁵⁵ Bazı meal yazarları ise gereksiz açıklamalar ve konudan uzak izahlar yapmaktan kendilerini alıkoyamamışlardır.

⁵² el-Ḳurtubî, *el-Cāmi' li-Aḥkāmī'l-Ḳur'ān*, c.22, s.229.

⁵³ Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, ayet: 87/el-A'lâ:9.

⁵⁴ Bu konu ile alakalı benzer yorumlar için bakınız: eṭ-Ṭabersî, *Mecme'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Ḳur'ān*, c.10, s.254; er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-Gayb*, c.31, s.144; el-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, c.9, s.90; Ebû Muḥammed Muḥyî's-Sunne Ḥuseyn b. Mes'ûd el-Begavî, *Me'âlimu't-Tenzîl* (Riyad: Dâru Ṭayyibe, 1409 H), c.8, s.401; Ebû Muḥammed 'Abdulḥakḳ b. Gâlib İbn 'Atiyye, *Muḥarraru'l-Veciz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz* (Beirut: Dâru'l-İlmiyye, 2001), c.5, s.470; Ebû Muḥammed Mekkî İbn Ebî Ṭâlib el-Ḳaysî, *el-Hidâye ilâ Bulûġi'n-Nihâye* (byy, BAE: Cāmi'atu's-Şāriġa, 2008), c.8, s.821; 'Alâ'uddîn 'Alî b. Muḥammed b. İbrâhîm el-Ḥâzin, *Lubâbu't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl* (Beirut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2004), c.4, s.418; el-Endelusî, *el-Baḥru'l-Muḥîṭ*, c.8, s.454.

⁵⁵ Örnekler için bkz. Yavuz, *Kur'ân-ı Kerîm ve İzahlı Meâlî Âlîsi*; Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı: Meal-Tefsîr*, çev. C. Koytak & A. Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002); Akdemir, *Son Çaġrı Kur'ân*.

5) 9/et-Tevbe Suresi

Kur'an-ı Kerim'de et-Tevbe suresi hariç, surelerin hepsi besmele ile başlamaktadır. Bu surenin neden besmelesiz başlandığına dair tefsir literatürümüzde farklı ve geniş bilgiler verilmektedir. İnceleme konumuz olan meale baktığımız zaman durum biraz farklıdır. Bu mealde her ne kadar Arapça kısmında besmele bulunmuyor ise de surenin mealinde besmelenin (tercümesi) bulunmaktadır. Hatırlatmak isteriz ki bu hata Kırgızistan'da ilk değildir. Daha önce de aynı hata yapılmış ve büyük tepkilere neden olmuştur.⁵⁶

Sonuç

Kırgızistan'da son zamanlarda yayımlanan meallerden birini “dil özellikleri” ve “çeviribilim” açısından incelemeyi hedeflediğimiz bu yazıda konuyla ilgili bazı tespitlerimizi göstermeye çalıştık. İncelenen eserde, kendinden önce yapılan meallere göre gelişme göstermekle birlikte anlam-bağlam ilişkisi ve dilsel özellikler yönünden karşılaştığımız yetersizliklerin olduğunu tespit ettik. Bu eksiklikler bir yönüyle “kaynak dil” ile “hedef dil” özelliklerine ait hususların dikkate alınmamasıyla ilgilidir. Diğer taraftan, kelimelerin geçirdiği anlam değişimleri, dile ait özellikler ve anlam-bağlam ilişkisi hususu başarıyla uygulanamamıştır. Bu eksikler, kelimenin anlamlandırılması, cümlenin doğru çevirilmesi ve konunun tespiti düzeyinde görülmektedir. Bu mesele, yalnızca incelediğimiz meale ait bir sorun değildir.

Ecdadımızdan kalan zengin bir tefsir literatürüne sahibiz. Kur'an'ı anlamada ve farklı dillere tercüme etmede bu literatür hakkıyla kullanılırsa, büyük başarılar elde edileceğine inanıyoruz. Fakat günümüzde, incelediğimiz çalışmada da görüldüğü gibi, meal hazırlayanların, geçmiş mirası yeterince incelememeleri bir yana, dil araştırmaları sahasında ortaya çıkan yeni gelişmelerden de yararlanmadıkları görülmektedir. Bunun doğal bir neticesi olarak da birçok Kur'an ayetini okurlara yanlış aktarmış olmaktadır. Biz bu tür yanlışların daha az yapılması için bazı tespit ve önerilerde bulunmuş olduk. Dikkate alındığı zaman meal hazırlanmasında faydasının olacağını düşündüğümüz örnekleri yazı içerisinde verdik.

⁵⁶ Haber hakkında bilgi için bkz. <http://www.for.kg/ru/news/41669> (04 Mart, 2014).

KAYNAKÇA

- ‘Abduh, Muḥammed ve Raşid Riḏā. *Tefsīru’l-Menār: Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-Ḥakīm*. Kahire: Dāru’l-Menār, 1947.
- Ahanov, Kaken. *Dil Bilimin Esasları*. Aktaran: Murat Ceritoğlu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.
- Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur’an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil: Genel Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları, 2000.
- Atamov, Mursal. “Rus Dilinde Yayınlanan Kuran’ı Kerim Çevirilerinin Çeviribilim açısından İncelenmesi (Başarılı Bir Rusça Kur’an Çevirisinin Oluşturulmasına Katkı),” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2013.
- , “Kur’an-ı Kerim’de “لَعَلَّ” Edatının Kullanılışı ve Anlamları,” *Diyanet İlmî Dergi* 29:3 (2013), ss.77-94.
- Ateş, Süleyman. *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*. Ankara: Kılıç Kitabevi, 1980.
- Azimov, İnatyulla. “Kur’an’daki Deyimler, Kırgızca Karşılıkları ve Arapça Öğretiminde Kullanımı,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2012.
- , “Kurandagi Frazeologizmderdı Kırgız Tiline Kotoruu Maselesi,” *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Dergisi* 16-17 (2012), ss.53-63.
- el-Begavī, Ebū Muḥammed Muḥyī’s-Sunne Ḥuseyn b. Meş’ud. *Me’ālimu’t-Tenzil*. Riyad: Dāru Ṭayyibe, 1409 H.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur’an’ı Kerim’in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Yayınları, 1965.
- el-Cevzī, Ebū’l-Ferac Cemāluddīn ‘Abdurrahmān b. ‘Alī b. Muḥammed. *Zādu’l-Mesir fi’l-İlmî’t-Tefsir*. Dimeşk: el-Mektebetu’l-İslāmī, 1984.
- Cündioğlu, Düccane. *Kur’an Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2011.
- , *Kur’an’ı Anlama’nın Anlamı Hermenötik Bir Deneyim*. İstanbul: Tibyan Yayınları, 1995.
- Çantay, Hasan Basri. *Kurân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*. İstanbul: Mürşid Çantay Yayınları, 1980.
- Ebū’l-Leys es-Semerḳandī. *Bahrü’l-’Ulüm*. Beyrut: Dāru’l-Kutubi’l-’İlmiyye, 1993.
- Ebū’s-Su’ud b. Muḥammedi’l-İmādī el-Ḥaneḫ. *Tefsīru Ebi’s-Su’ud*. Tah. ‘Abdu’l-Ḳādir ‘Aḫmed Ṭāhā. Riyad. Mektebetu’r-Riyāḏi’l-Ḥādise, tsz.
- el-Endelusi, Ebū Ḥayyān Muḥammed b. Yūsuf. *El-Bahrü’l-Muḫīṭ*. Beyrut: Dāru’l-Kutubi’l-’İlmiyye, 1993.
- Esed, Muḥammed. *Kur’an Mesajı: Meal–Tefsir*. Çev. C. Koymak & A. Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.
- Göktaş, Vahit. “Kırgızistan’da Dini Yayınlar,” *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 54:2 (2013), ss.99-112.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Kur’an-ı Kerim ve Meâlî*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1955.
- Hacimüftüoğlu, Halil. *Kuran Tercümelinde Yöntem Sorunu*. İstanbul: İz Yayınları, 2008.
- el-Ḥāzin, ‘Alā’uddīn ‘Alī b. Muḥammed b. İbrāhīm. *Lubābu’t-Te’vil fi Me’āni’t-Tenzil*. Beyrut: Dāru’l-Kutubu’l-’İlmiyye, 2004.
- İbn ‘Ādil, Ebū Ḥaḫḫ ‘Umer b. ‘Alī ed-Dimeşkī el-Ḥanbelī. *El-Lubāb fi’l-’Ulümü’l-Kitāb*. Tah. ‘Adil Aḫmed ‘Abdulmevcūd. Beyrut: Dāru’l Kutubi’l-’İlmiyye, 1998.
- İbn ‘Atiyye, Ebū Muḥammed ‘Abdulḫaḫḫ b. Ğālib. *Muḫarraru’l-Veciz fi Tefsiri’l-Kitābi’l-’Aziz*. Beyrut: Dāru’l-’İlmiyye, 2001.
- İbn Keşir, Ebū’l Fidā İsmā’il ed-Dimeşkī. *Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-’Azim*. Tah. Heyet. Kahire: Mu’essesetu Ḳurtuba, 2000.
- İsmailov, Abdişşükür, Düyşön Abdıldayev, Sadibakas Doolov, Sadık Gavay. *Iyık Kuran: Maanilerinin Kırgızca Kotormosu Menen*. İstanbul: Erkam Matbaası, 2006.

- ‘İzzuddīn, ‘Abdurrazzāk b. Rizkullāh el-Ḥanbelī. *Rumūzu’l-Kunūz fī Tefsīri’l-Kitābi’l-‘Azīz*. Mekke: el-Mektebetu’l-Esedī, 2008.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur’ân’ı Anlamada Semantik Yöntem,” *Hikmet Yurdu* 6: 11 (2013/1), ss.105-178.
- el-Ḳaysī, Ebū Muhammed Mekkī İbn Ebī Ṭālib. *El-Hidāye ilā Bulūḡi’n-Nihāye*. Byy, BAE: Cāmi’atu’ş-Şārika, 2008.
- Koç, Mehmet Akif. “Sebeb-i Nüzule Bağlı Anlamın Açılmasını Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak ‘Kur’ân Metni’: 7. A’raf Suresinin 31-32. Ayetleri,” *İslamiyat* 7:1 (2004), ss.113-124.
- Kunduzov, Erkinbek. “Kırgızcadaki Arapça Kelimeler ve Bunların Arapça Öğrenimindeki Yeri,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2006.
- el-Ḳurṭubī, Ebū ‘Abdillāh Muhammed b. Aḥmed Ebī Bekr. *El-Cāmi’ li-Aḥkāmī’l-Ḳur’ān*. Beyrut: er-Risāle, 2006.
- el-Māverdī, Ebū’l-Ḥasen ‘Alī b. Muhammed b. Ḥabīb el-Başrī. *En-Nuketu ve’l-‘Uyūn Tefsīru’l-Māverdī*. Beyrut: Dāru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, tsz.
- el-Mevdūdī, Ebū’l-A’lā. *Teshīmu’l-Ḳur’ān*. Kuveyt: Dāru’l-Ḳalem, 1987.
- Muḳātil b. Suleymān. *Et-Tefsīru’l-Kebīr*. Beyrut: Mu’essesetu’t-Tārīḡi’l-‘Arabī, 2002.
- Ong, Walter Jackson. “Before Textuality: Orality and Interpretation,” *Oral Tradition* 3:3 (1988), ss.259-269.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur’an’ı Kerim Meali*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2011.
- er-Rāzī, Faḡruddīn Muhammed ibn Ḍiyā’uddīn ‘Umer ibn el-Ḥuseyn. *Mefāṭihu’l-Ġayb*. Beyrut: Dāru’l-Fikr, 1981.
- es-Suyūṭī, Celāluddīn. *Ed-Durru’l-Menşūr fī’t-Tefsīr bi’l-Meşūr*. Kahire: Merkez li’l-Buḡuṣ ve’d-Dirāseti’l-‘Arabiyyeti’l-İslamiyye, 2003.
- eṭ-Ṭaberī, Ebū Ca’fer Muhammed ibn Cerīr. *Cāmi’u’l-Beyān ‘an Te’vīli Āyi’l-Ḳur’ān*. Tah. ‘Abdullāh b. ‘Abdulmuḡsin et-Turkī. Kahire: Dāru’l-Hecr, 2001.
- eṭ-Ṭabersī, Ebū ‘Alī Faḡl b. Ḥasen. *Mecme’u’l-Beyān fī Tefsīri’l-Ḳur’ān*. Beyrut: Dāru’l-‘Ulūm, 2005.
- Tursunov, Ernīs. *Kur’an*. Bişkek: Kırgızistan Yayınları, 1991.
- Vardar, Berke. *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
- Yavuz, A. Fikri. *Kur’an-ı Kerim ve İzahlı Meālî Ālisi*. İstanbul: İhlas Matbaacılık ve Dağıtım, 1967.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. İstanbul: Matbaai Ebüzziya, 1935.
- Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*. İzmir: Anadolu Yayınları, 1986.
- Yüksekkaya, Gülden Sağol. “Kur’an-ı Kerim’in Kırgızca Çevirileri,” *Turkish Studies* (International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic) 9:9 (2014), ss.31-37.
- ez-Zemaḡşerī, Ebū’l-Ḳāsim Maḡmūd ibn ‘Umer. *El-Keşşāf ‘an Ḥaḳā’iki’t-Tenzīl ve ‘Uyūni’l-Eḳāvīl fī Vucūhi’t-Te’vīl*. Riyad: Dāru İhyā’i’t-Turāsi’l-‘Arabiyye, 2001.

<http://www.for.kg/ru/news/41669>

<http://www.teolog.edu.kg>